Електронне наукове фахове видання "**Ефективна економіка**" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки
(Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)
www. economy.nayka.com. ua | № 4, 2018

УДК 338.43.01

О. Я. Стойко,
к. е. н., доцент кафедри фінансів і кредиту,
Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир

КАПІТАЛІЗАЦІЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ АГРАРНИХ РОЗПИСОК

O. Stoiko,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance and Credit,
Zhytomyr National Agroecological University, Zhytomyr

CAPITALIZATION OF AGRARIAN ENTERPRISES USING AGRARIAN RECEIPTS

У статті обґрунтовано необхідність капіталізації аграрного виробництва за рахунок альтернативних фінансових інструментів. Розглянуто зарубіжний досвід щодо капіталізації аграрного сектору за допомогою аграрних розписок. Розроблено схему кредитування вітчизняних аграрних товаровиробників з використанням аграрних розписок. Розкрито особливості і привабливість механізму кредитування аграрних підприємств з використанням аграрних розписок. Систематизовано переваги та ризики використання аграрних розписок для різних учасників аграрного ринку в Україні. Визначено відмінність аграрної розписки від інших фінансових інструментів. Проаналізовано сучасний стан кредитування вітчизняних аграрних товаровиробників з використанням аграрних розписок. Виокремлено проблеми капіталізації вітчизняних аграрних підприємств за рахунок використання аграрних розписок. Запропоновано напрями подальшої активізації впровадження та використання аграрних розписок на всій території України.

The author substantiates necessity of capitalization of agrarian production at the expense of alternative financial instruments.The foreign experience of capitalization of the agrarian sector with the help of agrarian receipts is considered. The scheme of lending to domestic agrarian commodity producers using agrarian receipts has been developed. The features and attractiveness of the mechanism of crediting agrarian enterprises with the use of agrarian receipts are revealed. The advantages and risks of using agrarian receipts for various participants of the agrarian market in Ukraine are systematized. A distinction between agrarian receipt and other financial instruments is made. The present state of crediting of domestic agrarian commodity producers with the use of agrarian receipts is analyzed. The problems of capitalization of domestic agrarian enterprises due to the use of agrarian receipts are selected. The directions of further activation of introduction and use of agrarian receipts throughout the territory of Ukraine are offered.

***Ключові слова**: капіталізація аграрного виробництва, аграрні розписки, товарні аграрні розписки, фінансові аграрні розписки, кредитування аграрних підприємств.*

***Keywords**: capitalization of agrarian production, agrarian receipts, commodity agrarian receipts, financial agrarian receipts, lending of agrarian enterprises.*

Постановка проблеми. Підвищення рівня капіталізації аграрного виробництва у ринковому середовищі можливе за умови його ефективного фінансового забезпечення. Вітчизняні аграрні підприємства переважно працюють завдяки власним ресурсам. Не зважаючи на те, що частка самофінансування господарської діяльності значна, проте її недостатньо для забезпечення усіх потреб. Наразі аграрні підприємства мають обмежений доступ до банківських кредитів, що зумовлено високою їх вартістю, нестачею ліквідного забезпечення, відсутністю реального страхового захисту та низькою прибутковістю діяльності. Особливо гостро нестачу коштів відчувають малі та середні аграрні товаровиробники, які практично не мають доступу до кредитних ресурсів комерційних банків.

Постачальники товарно-матеріальних ресурсів пропонують здебільше товарні кредити, проте аграрним виробникам не вистачає фінансових ресурсів для оновлення матеріально-технічної бази, поповнення оборотного капіталу і придбання основних засобів. Навіть незважаючи на високі потенційні доходи від кредитування аграрного сектору та низький відсоток проблемних аграрних кредитів (частка поганих кредитів аграріям становить близько 10 % по банківській системі [19], фінансові установи з обережністю ставляться до кредитування товаровиробників. Все це формує потребу в альтернативних фінансових інструментах, які були б економічно вигідними як для кредиторів, так і для аграрних товаровиробників. Наразі для підвищення рівня капіталізації аграрних підприємств потребує подальшого удосконалення механізм аграрних розписок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем впровадження і функціонування аграрних розписок в Україні займаються такі вітчизняні науковці та практики, як: В. Є. Андрієвський, А. М. Ісаян, Г. М. Калетнік, В. Г. Клименко, С. О. Клюца, Ю. О. Лупенко, Н. Г. Маслак, С. Л. Рабенко, Н. В. Сеперович, С. В. Стендер, В. В. Фещенко та ін. Проте сучасний стан фінансового забезпечення вітчизняного аграрного виробництва вимагає подальших поглиблених досліджень механізму обігу цього важливого фінансового інструменту.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення проблем капіталізації аграрних підприємств за рахунок аграрних розписок і розробка науково-практичних рекомендацій щодо їх розв’язання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Альтернативним варіантом капіталізації аграрного сактору є механізм кредитування під заставу майбутнього урожаю, який успішно функціонує з 1994 р. у Бразилії. Для кредитування під заставу майбутнього врожаю використовується фінансовий інструмент у вигляді розписок-договору CPR (Cedula de Produto Rugal), тобто це обіцянка аграрного товаровиробника поставити продукцію або розплатитися після продажу продукції в майбутньому в обмін на одержання ресурсів (товарних або фінансових) вже сьогодні для ведення аграрного бізнесу.

Наразі будь-які фінансові транзакції в Бразилії, що проходять в рамках загальнодержавного плану фінансування, вже не відбуваються без аграрної розписки. Вона лежить в основі усіх похідних процесів. Тобто, якщо фермер звертається до банку, то це майже обов’язкова умова – надати аграрну розписку як гарантію повернення кредиту [2]. На рахунок аграрних розписок припадає 20-40 % від вартості всіх фінансових інструментів у сільському господарстві [18]. Наразі аграрні розписки забезпечують потреби місцевих аграріїв в кредитних ресурсах на $25-30 млрд. Значною мірою завдячуючи аграрним розпискам Бразилія з країни-імпортера сільськогосподарської продукції змогла перетворитися на її потужного експортера [4]. За 20 років виробництво зерна, наприклад, збільшилось з 60 млн. до 200 млн. т. Бразилія є другим за величиною виробником продуктів харчування і найбільшим експортером продовольства в світі. Внесок аграрного сектору у ВВП Бразилії становить 23 %, а в загальний обсяг експорту країни – 44 % [18].

Значною мірою успіх роботи цього механізму у Бразилії був обумовлений спрощеною системою звернення стягнення у випадку невиконання укладеної угоди за договором CPR: рішення про стягнення приймається протягом 24-48 годин [7]. Ще один важливий фактор – неможливість застосування умов форс-мажору до CPR. Позичальник має дуже обмежені можливості заперечення/оскарження такого рішення про звернення стягнення [7]. Рівень неповернення кредитів за аграрними розписками є низьким: він коливається від 0,35 % до 1 % в залежності від продукту, а це набагато кращий результат, ніж у інших інструментів [18].

У Бразилії аграрні розписки стають все дедалі технічно складнішим механізмом, ціни тепер прив’язуються до ф’ючерсного ринку, щоб мати можливість хеджувати ризики. А з 2015 року аграрну розписку можна зареєструвати на біржі і вона може обертатись, як цінні папери, саме така новація дає можливість таким кредиторам як банки запустити аграрні розписки у вільний обіг на біржі, а це сприятиме кредитуванню [12].

З огляду на позитивний досвід Бразилії та необхідність в альтернативних методах кредитування аграрного сектору економіки Ураїни було прийнято Закон ВРУ «Про аграрні розписки» від 06.11.2012 р. № 5479-VI, який набув чинності 19.03.2013 р. [14]. Цим законом було запроваджено механізм кредитування аграрних товаровиробників, які не мають достатньо ліквідного майна (крім прав на майбутній урожай) під заставу аграрних розписок. Аграрна розписка є товаророзпорядчим документом, що фіксує безумовне зобов’язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку аграрної продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах. Інакше кажучи, товаровиробник аграрної продукції зможе одержати грошові кошти на посівну, виробництво або іншу потребу в обмін на гарантію пізніше у визначений в розписці час поставити продукцію, чи оплатити розписку.

Аграрні розписки поділяються на товарні й фінансові. За товарною розпискою боржник зобов’язується здійснити поставку узгодженої сільськогосподарської продукції, якість, кількість, місце та строк

поставки якої визначені аграрною розпискою. За фінансовою розпискою боржник має сплатити грошову суму, розмір якої визначається за погодженою боржником і кредитором формулою з урахуванням цін на сільськогосподарську продукцію у визначеній кількості та якості.

Загальна схема механізму кредитування аграрного виробництва під заставу майбутнього врожаю з використанням аграрних розписок наведена на рис. 1.

Привабливість механізму аграрних розписок полягає у безумовності зобов'язань аграрного підприємства здійснити належну оплату, простоті оформлення та обігу цього інструменту, забезпеченні заставою врожаю з конкретної земельної ділянки, здійсненні полегшеної процедури обернення стягнення на врожай, функціонування єдиного відкритого реєстру аграрних розписок з можливістю пошуку обтяжень як за конкретною особою, так і за земельною ділянкою. Вартість користування таким фінансовим інструментом становить переважно від 16 до 22 %, що дещо дешевше, ніж оформлення кредиту [13].

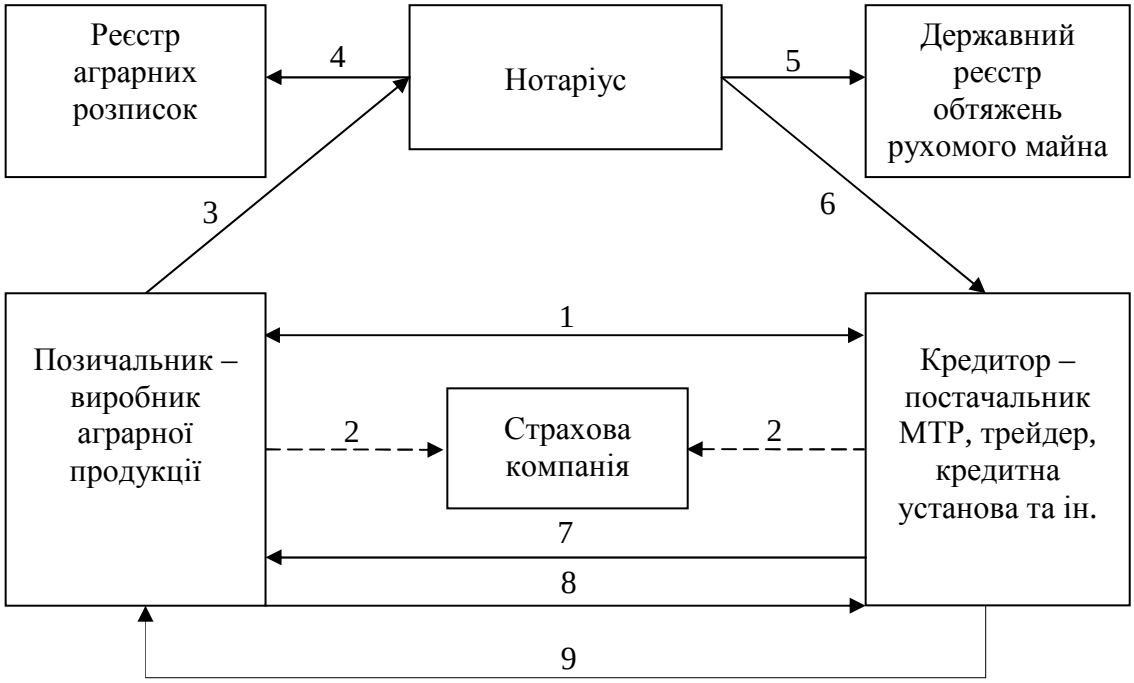

1. Узгодження умов договору.
2. Предмет застави може бути застрахований кредитором або боржником.
3. Передача аграрної розписки у 2-х примірниках нотаріусу для посвідчення та реєстрації (один примірник лишається у нотаріуса).
4. Внесення відомостей про аграрну розписку в момент її посвідчення до відповідного реєстру.
5. Внесення відомостей про предмет застави до відповідного Державного реєстру.
6. Передача другого примірника аграрної розписки кредитору.
7. Видача кредиту у формі надання грошових коштів, послуг, поставки товарів, виконання робіт тощо.
8. Виконання зобов'язань шляхом здійснення поставки вказаної в аграрній розписці с.-г. продукції або шляхом перерахування грошових коштів.
9. Повернення аграрної розписки з відміткою про її виконання.

Рис. 1. Схема кредитування вітчизняних аграрних товаровиробників під заставу майбутнього врожаю з використанням аграрних розписок

Джерело: власні дослідження [16, с. 146]

Для аграрних виробників використання аграрних розписок дозволяє продавати свою продукцію під заставу майбутнього врожаю, зменшуючи залежність від субсидованих кредитів та покращуючи процес коротко- та середньострокового планування їх господарської діяльності. Важливою перевагою механізму аграрних розписок є те, що він дозволяє агровиробникам залучати кредити з приватного сектору, не залучаючи державні кошти, що, як наслідок, позитивно впливає на розвиток аграрного виробництва. Суб'єктами кредитування можуть бути постачальники матеріально-технічних ресурсів для агровиробників, комерційні банки, а також трейдери тощо. Такий механізм є вигідним не тільки товаровиробникам, але й іншим учасникам аграрного ринку. Так, за його допомогою переробні підприємства мають можливість знизити ризики щодо не поставок продукції, а виробники засобів виробництва можуть отримати гарантію стосовно оплати за поставлені ресурси.

Аграрна розписка є одним із дієвих інструментів для залучення кредитних ресурсів – так само, як векселя, форвардні контракти та інші фінансові інструменти, але має при цьому низку переваг (табл. 1).

Таблиця 1.
Відмінність аграрної розписки від інших фінансових інструментів

Характеристика ознак	Вексель	Форвардний контракт	Аграрна розписка
Безумовне боргове зобов'язання	+	-	+
Можливість виконання зобов'язань частинами (за формулою)	-	+	+
Можливість отримання товару в якості виплати	-	+	+
Можливість управління валютними та ціновими ризиками	-	+	+
Зобов'язання, забезпечення та їх реєстрація в одному документі	-	-	+
Можливість отримання банківської гарантії (аваль)	+	+	+
Централізований державний реєстр	-	-	+
Наявність кредитної історії	-	-	+
Позасудове стягнення	+	-	+

Джерело: адаптовано за даними [8; 15]

Але в Україні така альтернатива не набула широкого попиту одразу, адже був відсутній чіткий механізм функціонування нового інструмента кредитування. Лише восени 2014 р. спільним наказом Міністерства аграрної політики та продовольства і Міністерства юстиції України було запроваджено пілотний проект «Аграрні розписки в Україні» за сприяння Міжнародної фінансової корпорації (IFC) у партнерстві із Швейцарською Конфедерацією в Україні [10, с. 108].

Цей пілотний проект у 2015 р. було реалізовано в Полтавській області. Кредитором першої аграрної розписки 13 лютого 2015 р. в Україні стало сільськогосподарське підприємство «Комбікормовий завод». Цю аграрну розписку видала компанія «ПЗК АГРО» на 32 т насіння соняшника, договірна вартість якого склала 192 тис. гривень. Впродовж року на Полтавщині було зареєстровано 10 аграрних розписок на суму близько 40 млн грн [5]. Пілотний проект виявився успішним: усі 10 аграрних розписок були виконані.

Варто зазначити, що модель запровадження аграрних розписок не була повністю ідентичною до бразильської: в Україні вдалось заздалегідь вирішити деякі з проблем, з якими Бразилія зіштовхнулась у своєму досвіді. Наприклад, Україна запровадила єдину централізовану електронну систему реєстрації, яка має високу прозорість, що дає банкам і постачальникам виробничих ресурсів можливість легко бачити, який урожай уже було заставлено. В Бразилії існує багато реєстрів і не всі вони є електронними [18].

Після Полтавської області у вересні 2015 р. до проекту долучилися ще три області – Черкаська, Вінницька та Харківська. І восени 2016 р. отримувати аграрні розписки змогли аграрії ще чотирьох областей – Сумської, Миколаївської, Хмельницької та Тернопільської [5]. Така послідовність підключення областей до пілотного проекту абсолютно не випадкова. За даними саме ці області демонстрували успішний і стабільний розвиток аграрного сектору і в плані успішних господарств, і в плані експорту сільськогосподарської продукції [11; 13, с. 32].

З січня 2018 р. аграрні розписки почали поширюватися на всю Україну, щоб завершити цей процес до посівної, під час підготовки до якої товаровиробники змогли скористатися новими фінансовими можливостями. Це стало можливим після введення в дію нового Реєстру аграрних розписок. Поряд з цим аграрні розписки є досить надійним інструментом, адже згідно зі статистикою досі не було жодного випадку щодо невиконання зобов'язань за цими розписками [1].

За офіційною статистикою в Україні за станом на 01.01.2018 р. оформлено 182 аграрні розписки на загальну суму 1180,0 млн грн. У 2017 р. проти 2015 р. кількість аграрних розписок збільшилась на 900 %, а їх обсяги відповідно на 1150 % (табл. 2).

Таблиця 2.
Кількість і обсяги укладених аграрних розписок за 2015-2017 рр.

Показник	**2015 р.**	**2016 р.**	**2017 р.**	**2017 р. до 2015 р. у %**
Кількість аграрних розписок, шт.	11	61	110	1000
Обсяги аграрних розписок, млн грн	60,0	370,0	750,0	1250

Джерело: [6]

За станом на 17.01.2018 р. уже виписано аграрних розписок у кількості 192 шт., у тому числі: товарних – 70 шт. і фінансових – 122 шт. Першими в Україні з'явились товарні аграрні розписки, і лише згодом – фінансові. Та наразі саме фінансові розписки користуються більшим попитом, бо активізувалися комерційні

банки. Останнім часом банки починають зацікавлюватись такою можливістю кредитування і вести конкурентну боротьбу за сільськогосподарського товаровиробника, що може призвести до здешевлення кредитів або ж підвищення зацікавленості багатьох банків до аграрних розписок [13, с. 32]. Першим в Україні комерційним банком, який розпочав фінансування виробників зерна під аграрні розписки був ПАТ «Агропросперіс Банк». У 2016 р. ним було підписано 26 аграрних розписки із 61, виданих протягом року [9].

Конкуренція у боротьбі за аграрного виробника спостерігається не тільки в банківському секторі. Останнім часом вона стає помітною і серед тих, хто надає аграріям матеріально-технічні ресурси. На першому етапі впровадження аграрних розписок найбільшу активність показували всесвітньо відомі компанії, які тривалий час працюють в Україні і мають значний досвід роботи з сільськогосподарськими виробниками. Серед них – Syngenta, Bayer, BASF, Monsanto. Але наразі до цього кола приєднуються і інші компанії, в тому числі, і вітчизняні. Така співпраця зможе прискорити процес технічного оновлення агровиробництва, а значить, буде сприяти зростанню його ефективності.

Заставою за аграрними розписками виступає зазвичай майбутній врожай зернових та олійних культур, таких як кукурудза, соняшник, пшениця, соя, ріпак, проте, останнім часом, оформлені перші розписки в нішових культурах, таких як гречка. Перша «яблучна» розписка стала першою не лише в Україні, але й у світі. А на початку 2018 р. була оформлена перша «малинова» розписка. Кількість аграрних розписок за видами продукції та частка кожної з них у загальній кількості за станом на 17.01.2018 р. наведені на рис. 2.

У планах Проекту IFC розглядається можливість залучення до використання аграрних розписок й інших напрямів сільського господарства – тваринництва, овочівництва, передбачається активніше працювати з виробниками фруктів та ягід [17].

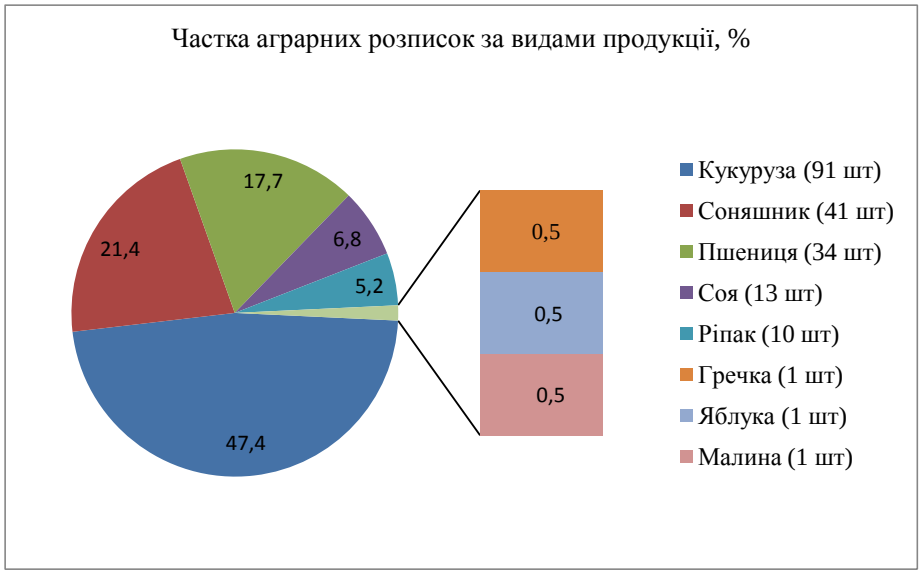

Рис. 2. Аграрні розписки за видами продукції за станом на 17.01.2018 р.
Джерело: власні дослідження

Реалізація Проекту IFC засвідчує, що аграрні розписки в Україні працюють і тим самим забезпечують аграрним товаровиробникам альтернативний фінансовий інструмент для одержання кредиту. За даними Проекту IFC 9 із 10 позик за аграрними розписками надаються на підтримку малого та середнього бізнесу і лише 2 такі позики були видані агрохолдингам [17]. Враховуючи досвід Бразилії та адаптуючи аграрні розписки до місцевих особливостей, Україна змогла запропонувати новий кредитний інструмент, що задовільняє вимоги саме національного аграрного сектору.

Наразі в процесі впровадження та використання аграрних розписок, як кредитори, так і боржники стикнулися з низкою проблем:

- відсутність у достатній мірі інформаційної підтримки для широкого впровадження і використання аграрних розписок через засоби масової інформації;
- у ряді областей не вистачає сертифікованих нотаріусів для реєстрації і роботи з аграрними розписками;
- недостатньо відпрацьована єдина практика по роботі з документами для оформлення аграрних розписок;
- слабкий рівень захисту прав кредиторів, що обумовлює використання додаткових способів зниження ризиків за допомогою страхування, здійснення моніторингу забезпечення тощо;

- недостатній розвиток системи страхування аграрного виробництва;

- відкритим залишається питання подвійного оподаткування ПДВ при залученні до участі в розрахунках третьої особи [13, с. 33].

З метою подальшої активізації впровадження та використання аграрних розписок на всій території України необхідно:

- розширити сферу використання аграрних розписок зарахунок включення нових напрямків: продукції тваринництва, овочівництва, садівництва;

- перетворити аграрні розписки на фінансовий інструмент, який можна буде реєструвати як цінний папір і який зможе вільно обертатися на ринку, що дасть можливість ефективніше управляти цінами, ліквідністю та валютними ризиками, пов'язаними з операціями з аграрними розписками;

- створити сприятливе середовище для аграрних розписок за рахунок роз'яснення НБУ деяких питань, таких як бухгалтерський облік операцій з аграрними розписками у комерційних банках;

- здійснювати роз'яснювальну та консультаційну роботу з аграрними підприємствами і нотаріусами, включаючи насамперед загальне податкове роз'яснення, яке дозволить коректно вести податковий облік подібних операцій;

- протестувати та вдосконалити процедуру забезпечення примусового виконання за умови недотримання зобов'язань за агарною розпискою;

- проводити всебічне навчання, щоб аграрні виробники, представники компаній постачальників, комерційних банків, зернотрейдерів, урядових структур могли краще зрозуміти практичні аспекти механізму функціонування аграрних розписок і спільно розробляти подальші заходи щодо оптимізації їх використання.

За оцінками експертів, у перспективі аграрні розписки дозволять охопити близько 30 % коштів від постачальників матеріально-технічних ресурсів, трейдерів, переробних підприємств, а також близько 5 % коштів банківських структур. За їх розрахунками, в найближчі 5 років агросектор може залучити до 500 млн доларів завдяки аграрним розпискам [3].

Висновки. Механізм кредитування аграрного виробництва під заставу майбутнього врожаю покликаний забезпечити можливість аграрним товаровиробникам залучати матеріально-технічні та фінансові ресурси під заставу майбутнього врожаю та повинен стати важливим кроком на шляху становлення надійної системи комерційного фінансового забезпечення агропромислового комплексу України. Завдяки цьому механізму надаватимуться інвестиційні переваги для здійснення коротко- та середньострокових інвестицій у аграрне виробництво, відбуватиметься інтеграція системи інвестування під заставу майбутнього врожаю з системою складських документів на зерно.

Функціонування механізму аграрних розписок створює нові можливості для прозорішого та ефективнішого кредитування малого та середнього агробізнесу. У результаті дії цього механізму малі та середні аграрні товаровиробники отримають дієвий інструмент, що сприятиме підвищенню рівня капіталізації аграрного виробництва за рахунок прозорості відносин з кредиторами та здешевлення процедури оформлення у порівнянні з існуючими фінансовими інструментами.

Подальші дослідження будуть спрямовані на пошук та використання альтернативних способів капіталізації вітчизняних аграрних підприємств.

Література.

1. Аграрії отримали близько 1,2 мільярда гривень у рамках проекту Аграрні розписки [Електронний ресурс] / офіційний сайт Української аграрної конфедерації. – Режим доступу : http://agroconf.org/content/agrariyi-otrimali-blizko-12-milyarda-griven-u-ramkah-proektu-agrarni-rozpiski.
2. Аграрні розписки пережили чималу трансформацію [Електронний ресурс] / онлайн-ресурс «AgroPortal». – Режим доступу : http://agroportal.ua/ua/views/mnenie-eksperta/agrarnye-raspiski-perezhili-nemaluyu-transformatsiyu/.
3. Аграрні розписки поширять на тваринництво [Електронний ресурс] / сайт «AgroPolit.com». – Режим доступу : https://agropolit.com/news/4355-agrarni-rozpiski-poshiryat-na-tvarinnitstvo.
4. Аграрні розписки стали мільярдерами. Що далі? [Електронний ресурс] / онлайн-ресурс «AgroPortal». – Режим доступу : http://agroportal.ua/ua/publishing/lichnyi-vzglyad/agrarnye-raspiski-stali-milliarderami-chto-dalshe/.
5. Аграрні розписки : що треба знати с/г виробнику? [Електронний ресурс] / сайт «АгроOnline». – Режим доступу : http://agro-online.com.ua/ru/public/blog/48197/details/.
6. Агросектор у цифрах за рік діяльності Міністра Тараса Кутового [Електронний ресурс] / офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу : http://minagro.gov.ua/node/23719.
7. Андрієвський В. Є. Економічна доцільність впровадження системи кредитування під заставу майбутнього врожаю в Україні [Електронний ресурс] / В. Є. Андрієвський, С. М. Терещук, Н. В. Сеперович // Бюлетень Інституту Розвитку Аграрних ринків. – № 67. – Режим доступу : http://www.amdi.org.ua/docs/Bulletin/Bulletin_67_April_2012.pdf.
8. Андрієвський В. Фінансова аграрна розписка. Інструкція по використанню [Електронний ресурс] / В. Андрієвський, Г. Цвик, О. Коротков, В. Говгера // ЄБРР. – Режим доступу : http://minagro.gov.ua/node/23423.

9. Банки та АПК України : співпраця триває [Електронний ресурс] / журнал «Пропозиція». – Режим доступу : http://propozitsiya.com/ua/banki-ta-apk-ukrayini-spivpracya-trivaie.

10. Бечко П. К. Роль нетрадиційних форм кредитування у підвищенні конкурентоспроможності аграрних товаровиробників / П. К. Бечко, Л. В. Барабаш, Я. О. Голобородько // Вісник ЖНАЕУ. – 2017. – № 1 (59), Т. 2. – С. 101–111.

11. Виробництво основних сільськогосподарських культур за регіонами у 2015 році. Україна у цифрах 2015 р. Статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:/ /istmat.info/files/uploads/53010/ukraina_v_cifrah_2015.pdf.

12. Експерт : Аграрні розписки перейшли в нову площину [Електронний ресурс] / онлайн-ресурс «AgroPortal». – Режим доступу : http://agroportal.ua/ua/news/vlast/dzhankeira-agrarnyi-raspiski-perekhodyat-v-novuyu-ploskost/.

13. Мамалига С. В. Аграрні розписки в Україні : проблеми таперспективи розвитку / С. В. Мамалига // Агросвіт. – 2017. – № 9. – С. 30–34.

14. Про аграрні розписки : Закон України від 06.11.2012 № 5479-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5479-17.

15. Стендер С. В. Аграрна розписка та вексельна форма як альтернативні джерела кредитування аграрних підприємств / С. В. Стендер // Економіка і суспільство. – 2017. – Вип. № 8. – С. 800–805.

16. Стойко О. Я. Альтернативні види кредитного забезпечення аграрних підприємств / О. Я. Стойко // Фінансова політика в аграрному секторі економіки : стан та перспективи : монографія / [І. В. Абрамова, О. М. Віленчук, Д. І. Дема та ін.]; за ред. проф. Д. І. Деми. – Житомир : ЖНАЕУ, 2015. – С. 136–152.

17. Чернігівщина готується до посівної з аграрними розписками [Електронний ресурс] / сайт «Час Чернігівський». – Режим доступу : https://cntime.cn.ua/top-novini/item/22009-chernihivshchyna-hotuietsia-do-posivnoi-z-ahrarnymy-rozpyskamy.

18. Як фінансувати українських сільгоспвиробників за допомогою аграрних розписок : уроки Бразилії [Електронний ресурс] / сайт Асоціації виробників молока «АВМ». – Режим доступу : http://avm-ua.org/uk/post/ak-finansuvati-ukrainskih-silgospvirobnikiv-za-dopomogou-agrarnih-rozpisok-uroki-brazilii?milkua=1.

19. Cash flow для аграріїв [Електронний ресурс] / журнал «Аграрний тиждень. Україна». – Режим доступу : http://a7d.com.ua/novini/39063-cash-flow-dlya-agraryiv.html.

References.

1. The official site of the Ukrainian Agrarian Confederation (2018), “Agrarians received about 1.2 billion UAH in the framework of the Agrarian Statement project“, available at : http://agroconf.org/content/agrariyi-otrimali-blizko-12-milyarda-griven-u-ramkah-proektu-agrarni-rozpiski (Accessed 1 April 2018).

2. The online resource of AgroPortal (2018), “Agrarian receipts have undergone a significant transformation“, available at : http://agroportal.ua/ua/views/mnenie-eksperta/agrarnye-raspiski-perezhili-nemaluyu-transformatsiyu/ (Accessed 1 April 2018).

3. The site of AgroPolit.com (2018), “Agrarian receipts will be distributed to animal husbandry“, available at : https://agropolit.com/news/4355-agrarni-rozpiski-poshiryat-na-tvarinnitstvo (Accessed 1 April 2018).

4. The online resource of AgroPortal (2018), “Agrarian receipts became billionaires. What's next?“, available at : http://agroportal.ua/ua/publishing/lichnyi-vzglyad/agrarnye-raspiski-stali-milliarderami-chto-dalshe/ (Accessed 2 April 2018).

5. The site of AgroOnline (2018), “Agrarian receipts : what to know the agricultural producer?“, available at : http://agro-online.com.ua/ru/public/blog/48197/details/ (Accessed 2 April 2018).

6. The official site of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2018), “Agrarian sector in figures for the year of Minister Taras Kutovoi“, available at : http://minagro.gov.ua/node/23719 (Accessed 3 April 2018).

7. Andrievsky, V. Ye. Tereshchuk, S. M. Seperovich, N. V. (2012), “Economic feasibility of introducing a lending system for the future of Ukrainian crops in Ukraine”, *Biuleten' Instytutu Rozvytku Ahrarnykh rynkiv*, [Online], vol. 67, available at : http://www.amdi.org.ua/docs/Bulletin/Bulletin_67_April_2012.pdf (Accessed 4 April 2018).

8. Andrievsky, V. Zwic, G. Korotkov, A. Govger, V. (2018), “Financial Agrarian Statement. Instructions for use”, *YeBRR*, [Online], available at : http://minagro.gov.ua/node/23423 (Accessed 4 April 2018).

9. Proposition magazine (2018), “Banks and agroindustrial complex of Ukraine : cooperation continues”, available at : http://propozitsiya.com/ua/banki-ta-apk-ukrayini-spivpracya-trivaie (Accessed 4 April 2018).

10. Bečko, P. K. Barabash, L. V. Goloborodko, Ya. O. (2017), “The role of non-traditional forms of lending in increasing the competitiveness of agrarian commodity producers”, *Visnyk ZhNAEU*, vol. 1 (59), pp. 101–111.

11. The statistical collection (2015), “Production of main crops by regions in 2015. Ukraine in figures 2015”, available at : http:/ /istmat.info/files/uploads/53010/ukraina_v_cifrah_2015.pdf (Accessed 5 April 2018).

12. The online resource of AgroPortal (2018), “Expert : Agrarian receipts have moved into a new plane”, available at : http://agroportal.ua/ua/news/vlast/dzhankeira-agrarnyi-raspiski-perekhodyat-v-novuyu-ploskost/ (Accessed 5 April 2018).

13. Mamaliga, S. V. (2017), “Agrarian receipts in Ukraine : Problems and Perspectives of Development”, *Ahrosvit*, vol. 9, pp. 30–34.

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine “About agrarian receipts“, available at : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5479-17 (Accessed 5 April 2018).

15. Stander, S. V. (2017), “Agrarian receipt and bill form as alternative sources of lending to agrarian enterprises”, *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 8, pp. 800–805.

16. Stoiko, O. Ya. (2015), Al'ternatyvni vydy kredytnoho zabezpechennia ahrarnykh pidpryiemstv [Alternative types of credit support for agrarian enterprises], Abramova, I. V. Vilenchuk, O. M. Dema, D. I. and others, Finansova polityka v ahrarnomu sektori ekonomiky : stan ta perspektyvy : monohrafiia [Financial Policy in the Agrarian Sector of Economy: State and Prospects: monograph], ZhNAEU, Zhytomyr, Ukraine.

17. The site “Time Chernihiv“ (2018), “Chernihiv region prepares for sowing with agrarian receipts”, available at : https://cntime.cn.ua/top-novini/item/22009-chernihivshchyna-hotuietsia-do-posivnoi-z-ahrarnymy-rozpyskamy (Accessed 6 April 2018).

18. The site of the “ABM“ Association of Milk Producers (2018), “How to finance Ukrainian agricultural producers with agrarian receipts : Brazilian lessons”, available at : http://avm-ua.org/uk/post/ak-finansuvati-ukrainskih-silgospvirobnikiv-za-dopomogou-agrarnih-rozpisok-uroki-brazilii?milkua=1 (Accessed 6 April 2018).

19. The journal “Agrarian Week. Ukraine“ (2018), “Cash flow for agrarians”, available at : http://a7d.com.ua/novini/39063-cash-flow-dlya-agraryiv.html (Accessed 6 April 2018).

Стаття надійшла до редакції 11.04.2018 р.